

ОСОБЛИВОСТІ УСТАНОВОК ДО СЕКСУ ЖІНОК ЯК ЧИННИКА СТАНОВЛЕННЯ ЇХНЬОГО ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЕРОТИЧНОГО КОДУ PECULIARITIES OF WOMEN'S ATTITUDES TO SEX AS A FACTOR OF THEIR INDIVIDUAL EROTIC CODE FORMATION

Стаття присвячена вивченню специфіки установок до сексу жінок як чинника їхнього індивідуального еротичного коду. Стаття містить різнобічний теоретичний аналіз феноменів індивідуального еротичного коду, сексуальних сценаріїв та установок, визначення співвідношення цих понять.

Логіка емпіричного пілотажного дослідження передбачала два послідовні етапи: вивчення специфіки установок до сексу жінок; порівняння цих показників у групах досліджуваних до та після переживання кризи 35 років. У пілотажному дослідженні взяли участь 96 жінок віком від 20 до 57 років. Як діагностичний засіб використано «Опитувальник вивчення установок до сексу» (за Айзенком). Поданий у статті аналіз даних на першому етапі дослідження показав тенденції у жінок досліджуваної вибірки до підвищеного вираження схильності до позитивного ставлення до порнографії, відрази до сексу та установки на фізичний секс, тобто надання вагомого значення своїй сексуальній поведінці, особливо порівняно із іншими аспектами стосунків з чоловіками. Така тенденція відображає наявність протиріччя в системі сексуальних установок жінок, що спрямовані на отримання сексуального задоволення, проте мають відразу до деяких аспектів сексуального життя. Представлено також інтерпретацію тенденції жінок із вибірки до поєднання низького рівня сексуальної сором'язливості із потребою в ритуалізації інтимної взаємодії.

Представлено результати другого етапу дослідження, який засвідчив, що переживання кризи 35 років провокує зміни в свідомості жінок, які оптимізують їх сексуальну активність та надають їй більш гармонійних ознак. Описано, що молодші жінки більше схильні до сексуальної невротичності і сором'язливості, знеособленого сексу, сприймають чоловіка як сексуальний об'єкт, проте не спроможні до побудови цілісної системи стосунків, оскільки уникають встановлення емоційної і особистісної взаємодії із ним. Натомість старші жінки, переживши кризу 35 років, більше спроможні до побудови цілісної системи взаємодії з чоловіком, встановлення не лише сексуальних, але й емоційних стосунків, внаслідок чого вони менш тривожні та не мають проявів сором'язливості.

Ключові слова: індивідуальний еротичний код, установка до сексу, сексуальний сценарій, сексуальність жінки, криза 35 років, еротичний код жінки.

The article is devoted to the women's attitudes to sex as a factor of their individual erotic code formation specifics study. The article contains a comprehensive theoretical analysis of the individual erotic code, sexual scenarios and attitudes phenomena, determining the relationship between these concepts.

The logic of empirical research involved two successive stages: the women's attitudes to sex specifics study; comparison of these indicators in the groups before and after experiencing the crisis of 35 years. The pilot study involved 96 women aged 20 to 57 years. As a diagnostic tool used Eysenk Anventory of diffitudes to Sex, EIAS.

The analysis of the data presented in the article at the first stage of the study showed sample women's trends in to increase the tendency to a positive attitude to pornography, aversion to sex and attitude to physical sex, with giving importance to their sexual behavior, especially compared to other aspects of relationships with men. This trend reflects the contradictions in the women's system of sexual attitudes who are aimed at sexual pleasure, but have at once disgust to some aspects of sexual life. There is also an interpretation of the tendency of sample women to combine a low level of sexual shyness with the need to ritualize intimate interaction.

The results of the second stage of the study are presented, what showed that experiencing the crisis of 35 years provokes changes in the minds of women, which optimize their sexual activity and give it more harmonious characteristics. It is described that younger women are more prone to sexual neuroticism and shyness, impersonal sex, perceive a man as a sexual object, but are unable to build a holistic system of relationships, as they avoid establishing emotional and personal interaction with him. On the other hand, older women, having survived the crisis of 35 years, are more able to build a holistic system of interaction with a man, to establish not only sexual but also emotional relationships, as a result of which they are less anxious and not shy.

Key words: individual erotic code, attitude to sex, sexual scenario, sexuality of a woman, crisis of 35 years, erotic code of a woman.

УДК 316.6: 316.367-058.853
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.29.10>

Зозуль Т.В.

к.психол.н.,
доцент кафедри філософії суспільно
гуманітарних наук
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет
імені академіка Юрія Бугая»

Проблематика формування індивідуальних еротичних кодів та прояву сексуальних інтенцій загалом на сьогоднішній день набуває особливої актуальності, що детерміновано рядом сучасних тенденцій. По-перше, ця проблема є актуальною на тлі сутнісних змін статево-рольових позицій чоловіків та жінок у сучасному суспільстві, що пов'язано зі збільшенням фемінізації чоловіків та маскулінізації жінок. По-друге, система міжстатевих стосунків

сьогодні характеризується низкою змін, що часто ускладнюють взаємодію чоловіків та жінок, унеможливають подальший розвиток стосунків, утворення сім'ї тощо.

Особливу роль у цьому контексті набуває специфіка установок до сексу чоловіків та жінок, оскільки це поняття відображає базові орієнтації особистості до побудови сексуальних стосунків, інтегруючи у собі індивідуальний досвід особистості. Істотно, що

характерні для людини установки в сексуальному житті задають не лише специфіку її сексуальних стосунків, але і накладають суттєвий відбиток на побудову стратегії встановлення стосунків. У цьому контексті установки до сексу ми розцінюємо як вагомий чинник формування індивідуального еротичного коду особистості з огляду на семантичну та феноменологічну близькість цих понять.

Розглядаючи широкий спектр наукових понять щодо позначення сутності сексуальної поведінки особистості, увага науковців прикута до таких понять, як сексуальні сценарії, еротичні коди, сексуальні установки, поняття тілесного канону та культурних кодів у сфері еротичної взаємодії. Як нове та інтегральне поняття ми використовуємо термін «індивідуальний еротичний код особистості», що визначений нами як єдина система запису моделі еротичної поведінки індивіда у вигляді послідовності прояву власних реакцій та реакцій «ідеального партнера», запрограмована на реалізацію певного сексуального завдання (К. Седих, Т. Зозуль [11]). Ця система правил послідовності поведінкових реакцій надає людині можливість кодування своєї сексуальної поведінки за допомогою обміну специфічними сигналами з особами протилежної статі та співпадіння чи неспівпадіння їх із внутрішнім реагуванням образу «ідеального партнера».

Індивідуальний еротичний код як різновид коду в соціальних взаєминах (О. Білецька [1], Л.Павлюк [10], А. Ташченко [12]) націлює людей як на екстраполяцію власного еросу, сексуальних інтенцій та сценарію розвитку інтимних стосунків, так і на сприйняття коду іншої людини. Такі прояви кодів реалізуються у різних аспектах поведінки і «вловлюються» людьми, інтерпретуються та порівнюються, що служить основою для прийняття рішення про побудову стосунків у парі (у разі відповідності очікуванням чи бажаності коду), або ж про неможливість побудувати бажані еротичні стосунки (у разі невідповідності кодів). При цьому кожен із учасників такої взаємодії пише «текст» за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації, де він демонструє свій індивідуальний еротичний код та закладає основи для бажаного коду у іншого партнера.

Узагальнюючи дослідження науковців, можемо засвідчити про феноменологічну близькість поняття індивідуального еротичного коду із поняттями: 1) сексуальних сценаріїв, що визначаються як схема організації сексуальної активності, що включає сукупність когнітивних, поведінкових, емоційних і спонукальних елементів (В. Гупаловська, Н. Стрілець [3]); 2) еротичного коду, що постає як набір символів, характерних для представників певної культури, на основі яких формуються інші компоненти моделей статевої

поведінки (І. Жук [7]), або ж як різновид світоглядного коду, що є варіантом вияву перетворених у системах культури соціалізованих базисних життєвих функцій підтримки життя (О. Кирилюк [8]).

Із цими поняттями пов'язані і сексуальні установки особистості. Систематизуючи наукові дані, доцільно відмітити, що сексуальні установки особистості демонструють її готовність до певних видів сексуальної активності, стан внутрішньої, неусвідомлюваної готовності суб'єкта оціночно чи поведінково реагувати певним чином на об'єкти дійсності чи інформацію про них (В. Гупаловська [4]), уявлення особистості про припустимі та неприпустимі норми сексуальної поведінки як для себе, так і для інших людей (Л. Дідковська [5]). Установки по відношенню до сексуальної поведінки закладаються з дитинства, пов'язані з особливостями ранньої дитячої прихильності, формуються під впливом сімейних цінностей і цінностей культури (О. Донець [6]; М. Коніна [9]; Ж. Гродь, І. Фурманов [2]).

Отже, теоретичний аналіз засвідчує феноменологічний зв'язок між поняттями індивідуального еротичного коду та сексуальними установками особистості. Істотно, що ми індивідуальний еротичний код інтерпретуємо як більш широке поняття, яке охоплює весь спектр поведінкових проявів побудови сексуальної взаємодії, тоді як сексуальну установку ми розцінюємо як більш вузьке поняття, що стосується більшою мірою сексуальної активності особистості, залишаючи поза увагою сам процес побудови взаємодії. Водночас основу індивідуального еротичного коду, поряд із ставленням до власної тілесності, регуляційних процесів, інтегрованих культурних нормативів, складають саме сексуальні установки. Отже, вивчення специфіки сексуальних установок дає можливість виявити вагомні аспекти вираженості індивідуального еротичного коду у жінок.

З метою вивчення специфіки установок до сексу жінок як чинника становлення їх індивідуального еротичного коду нами проведено пілотажне дослідження, покликане виявити загальні тенденції вираженості сексуальних установок респондентів та перевірити пропозований діагностичний інструментарій щодо можливості емпіричного осягнення сутності індивідуального еротичного коду особистості.

До вибірки пілотажного дослідження увійшли 96 жінок віком від 20 до 57 років. Ми передбачили, що переживання жінками кризи середнього віку може змінювати їх індивідуальну еротичну поведінку, що виражається як у сексуальних установках, так і їх індивідуальних еротичних кодах. Таке передбачення сформульоване нами на основі положень про те, що переживання кризи 35 років суттєво

змінює самоусвідомлення людини, вносить корективи в бачення власних тілесних, психологічних та соціальних характеристик. Особливо це важливо в контексті становлення індивідуальної еротичної поведінки жінки, адже саме на цей віковий період припадає оцінка якості життя, успішності в сфері сімейних стосунків, сексуального життя, народження дітей та переоцінка пройденого життєвого шляху. З метою порівняльного аналізу сексуальних установок жінок до та після кризи середнього віку вибірка поділена нами на дві підгрупи – 56 молодших досліджуваних до переживання кризи середнього віку (від 20 до 35 років) та 40 жінок старшого віку, що пережили кризу середнього віку або знаходяться в її активному стані (від 36 до 57 років).

Як діагностичний інструментарій нами обрано методика «Опитувальник вивчення установок до сексу» (за Айзенком). Ця методика повною мірою відповідає предмету пілотажного дослідження.

Результати здійсненого порівняльного дослідження представлено у таблиці 1, де подано відсоткову вираженість рівнів сексуальних установок жіночої вибірки.

Як видно з таблиці 1, у жінок досліджуваної вибірки зафіксовано тенденції до підвищеного вираження схильності до позитивного ставлення до порнографії (87,5% мають високий рівень), відрази до сексу (50%) та установки на фізичний секс (58,4% відповідно), тобто надання вагомому значення своїй сексуальній поведінці, особливо порівняно із іншими аспектами стосунків з чоловіками. Досліджувані жінки характеризуються позитивним ставленням до порнографічної продукції, виправдовують її існування, із задоволенням ставляться до споглядання сексуальних стосунків. При цьому, маючи виражену орієнтацію на фізичний секс, вони демонструють надання надмірної ваги цій сфері власного життя і стосунків з партнером, іноді навіть за рахунок

успіхів у міжособистісній взаємодії. Водночас половина представниць вибірки характеризується відразою до певних видів сексу, що є для них неприйнятними.

При цьому зафіксовано тенденції до зниженого рівня сексуальної сором'язливості (54,2% мають низький рівень) та збудливості (45,8%). Тобто вони не схильні уникати сексуальних стосунків, спроможні до проявів сексуальної пристрасті чи нормального прояву сексуальної поведінки, не демонструючи тривоги від необхідності вступати до інтимних стосунків. При цьому жінки досліджуваної вибірки характеризуються зниженим показником сексуальної збудливості, тобто потребують реалізації цілого ряду вимог та умов для відчуття сексуального збудження.

Також жінки досліджуваної вибірки характеризуються тенденцією до знижено-середнього рівня вираженості сексуальної дозволеності та знеособленого сексу, середнього рівня сексуальної невротичності та агресивного сексу. Тобто жінки до питань організації сексуального життя ставляться відповідально, надаючи цій сфері свого життя вагомості та проявляючи відповідальність щодо сексуальних стосунків. Вони зрідка мають тенденцію розглядати чоловіка як «знеособленого сексуального партнера» поза сприйняття його особистісних характеристик як засобу отримання сексуального задоволення. Зазвичай для сексуальних стосунків необхідний партнер, із яким вони мають тривалі стосунки і розглядають його як особистість, а не лише як «засіб отримання насолоди». Діагностично неоднозначними виглядають тенденції до агресивного сексу та невротичності, оскільки за цими шкалами переважають середні значення.

Отже, інтерпретація виражених показників за результатами діагностики надала можливість сформулювати дві тенденції. По-перше, жінки досліджуваної вибірки, надаючи

Таблиця 1

Показники установок до сексу жінок досліджуваної вибірки

показники	низький рівень	середній рівень	високий рівень
сексуальна дозволеність	45,8% (44)	41,7%(40)	12,5% (12)
сексуальна реалізованість	33,3% (32)	29,2% (28)	37,5% (36)
сексуальна невротичність	29,2% (28)	45,8% (44)	25% (24)
знеособлений секс	41,2% (40)	41,2% (40)	17,6% (16)
порнографія	0% (0)	12,5% (12)	87,5% (84)
сексуальна сором'язливість	54,2% (52)	16,7% (16)	29,1% (28)
цнотливість	33,3% (32)	25% (24)	41,7% (40)
відраза до сексу	4,2% (4)	45,8% (44)	50% (48)
сексуальна збудливість	45,8% (44)	41,7% (40)	12,5% (12)
фізичний секс	8,3% (8)	33,3% (32)	58,4% (56)
агресивний секс	37,5% (36)	54,2% (52)	8,3% (8)

достатньо вираженої ваги сексуальному життю, мають одночасно і високий показник відрази до певних видів сексу. Це засвідчує наявність у них певного внутрішньоособистісного конфлікту, коли виражене прагнення до отримання сексуального задоволення поєднується із певними обмеженнями та почуттям відрази, що і провокує позитивне ставлення до споглядання сексуальних стосунків, яке ми розцінюємо як компенсаторне. По-друге, у жінок зафіксована суперечлива тенденція, згідно з якою вони, з одного боку, схильні до реалізації сексуальних стосунків, мають низький рівень сором'язливості в сексуальній взаємодії, проте, з іншого боку, потребують реалізації певного ритуалу для активізації сексуального збудження. Остання тенденція доводить постульовану думку щодо культурологічної зумовленості сексуальних установок та сценаріїв, індивідуальних еротичних кодів особистості. Адже символ та ритуал є закріпленими у культурі, а досягнення сексуального збудження у значної частини досліджуваної вибірки якраз і вимагає реалізації таких символічних та ритуальних дій, що набувають вираженого індивідуального значення.

Окрім вивчення загальних тенденцій вираженості сексуальних установок серед жінок вибірки, наша увага була прикута до вивчення специфіки цих показників у двох групах досліджуваних – до та після переживання кризи середнього віку. У таблиці 2 представлено відповідні показники.

Як свідчать дані таблиці 2, нами зафіксовано суттєві та статистично доведені відмінності у вираженості показників сексуальної невротичності і сором'язливості та знеособленого сексу, що є вищими в групі молодших жінок.

Тобто можемо стверджувати, що переживання кризи 35 років несе зміни в свідомості жінок, що оптимізують їх сексуальну активність та надають їй більш гармонійних ознак.

Адже жінки, які не пережили кризи 35 років, мають більш виражену сексуальну невротичність, характеризуються більш вираженими проблемами у сексуальному житті. Молодшим жінкам складніше контролювати чи притримати свої сексуальні імпульси, вони мають більш виражену схильність до переживання сум'яття внаслідок своїх вчинків у сфері сексуальної активності. Загалом на свої успіхи чи невдачі у сексуальному житті вони реагують більш травматично, порівняно зі старшими респондентами. Також молодші жінки більш скуті у стосунках з чоловіками, знервовано почувають себе у стосунках. Ці досліджувані більше схильні до переживання почуття зняковитості від розмов про сексуальні стосунки, не схильні до варіативності в сексуальному житті.

При цьому властива молодшим жінкам тенденція до знеособленого сексу відображає їх компенсаторне прагнення уникати встановлення емоційних зв'язків з партнером. Порівняно зі старшими досліджуваними чоловіками вони розцінюють більшою мірою як засіб отримання сексуального задоволення, а не як партнера для створення повноцінних стосунків та сексуальної гармонії. Вони уникають можливості встановити тісний міжособистісний зв'язок з чоловіком, центруючи свою увагу винятково на сексуальних аспектах взаємодії з чоловіками.

Тобто у молодших досліджуваних наявний певний конфлікт установок у сексі, що відображає їхнє прагнення до реалізації відповідального сексуального життя, встановлення тісних стосунків із партнером за орієнтації на знеособлений секс. Імовірно, такі їх сексуальні установки відображають відсутність інтеграції сприйняття себе, яка з'являється після проходження кризи 35 років. У молодших досліджуваних сфера сексуального життя реалізується в умовах обмежень та витіснення через те, що вони сприймають чоловіка не як повноцінного партнера, а як засіб сексуального

Таблиця 2

Показники сексуальних установок жінок до та після кризи 35 років

показники	молодші жінки (до 35р.)	старші жінки (після 35 р.)	t
сексуальна дозволеність	8,87±2,1	9,3±1,9	0,868
сексуальна реалізованість	7,65±2,8	8,1±3,0	0,694
сексуальна невротичність	4,05±1,1	2,4±1,7	4,95, p≤0,01
знеособлений секс	3,25±1,7	2,3±1,9	2,35, p≤0,05
порнографія	5,07±1,7	4,8±2,0	0,693
сексуальна сором'язливість	2,6±1,9	0,9±0,7	5,174, p≤0,01
цнотливість	2,5±1,8	2,3±1,4	0,558
відраза до сексу	3,3±1,6	3,6±1,0	0,947
сексуальна збудливість	4,15±1,9	3,6±1,7	1,369
фізичний секс	5,23±2,1	5,1±2,2	0,234
агресивний секс	1,9±1,1	1,6±1,2	1,108

задоволення. Виходить, що така їх установка у сексі заважає молодшим жінкам реалізувати своє прагнення до побудови відповідальних сексуальних стосунків. Вони розцінюють чоловіка як «безособового сексуального об'єкта», ігноруючи необхідність встановлення емоційних та особистісних зв'язків із ним. Проте вони і не можуть бути вільними у сексуальних стосунках із чоловіком, адже їм не вистачає бажаного емоційного контакту з чоловіком.

Натомість жінки старшої групи за результатами переживання кризи 35 років мають більш гармонійні установки відносно сексуального життя, що базуються на більш гармонійному сприйнятті себе та системи стосунків з чоловіками. У старших досліджуваних зафіксована певна інтеграція сфер життя та самоусвідомлення. Вони більше спроможні до встановлення тісних емоційних стосунків із чоловіками, а їх сексуальні контакти менше викликають почуття тривоги і напруги не стільки через більший досвід, скільки через установку на інтеграцію сексуальних контактів та емоційних стосунків. Старші жінки не бояться відкритися партнеру з взаємодії і тому мають більш гармонійні сексуальні стосунки.

Отже, переживання кризи 35 років має суттєвий вплив на формування сексуальних установок жінок. Так, наслідком переживання цієї кризи є переструктурування їхнього усвідомлення себе, інтеграція емоційних стосунків та сексуальної поведінки, поява можливості будувати цілісні стосунки з партнером. Натомість молодші жінки характеризуються різноплановістю сексуального життя. Вони сприймають партнера як засіб отримання сексуальної насолоди, проте не можуть будувати із ним цілісні стосунки, емоційно дистанціюються, що виражається у сексуальній невротичності та накладанні на себе обмежень у сексуальному житті.

Виявлені тенденції відображають специфіку функціонування індивідуального еротичного коду жінок, де молодші жінки характеризуються більш вираженою тематикою утримання із прагненням отримання сексуального задоволення від стосунків із чоловіком. Натомість старші жінки мають більш гармонійні індивідуальні еротичні коди, спроможні до побудови цілісної системи стосунків із партнером.

Отже, сексуальні установки відіграють вагомий роль в організації сексуального життя жінки, поряд із індивідуальним еротичним кодом складають основу стратегії взаємодії з партнером. Теоретичний аналіз показав феноменологічну та семантичну поєднаність понять еротичного коду, сексуальних установок і сценаріїв та індивідуального еротичного коду, де, однак, кожне поняття має свою виняткову специфіку.

Результати емпіричного дослідження засвідчили тенденції у жінок досліджуваної

вибірки до підвищеного вираження схильності до позитивного ставлення до порнографії, відрази до сексу та установки на фізичний секс, тобто надання вагомому значення своїй сексуальній поведінці, особливо порівняно із іншими аспектами стосунків з чоловіками. Аналіз даних щодо сексуальних установок надав можливість виявити такі тенденції: 1) жінки досліджуваної вибірки, надаючи достатньо вираженої ваги сексуальному життю, мають одночасно і високий показник відрази до певних видів сексу; 2) вони схильні до реалізації сексуальних стосунків, мають низький рівень сором'язливості в сексуальній взаємодії, проте, з іншого боку, потребують реалізації певного ритуалу для активізації сексуального збудження.

Встановлено, що переживання кризи 35 років несе зміни в свідомості жінок, які оптимізують їхню сексуальну активність та надають їй більш гармонійних ознак. Встановлено, що молодші жінки більше схильні до сексуальної невротичності і сором'язливості, знеособленого сексу, сприймають чоловіка як сексуальний об'єкт, проте не спроможні до побудови цілісної системи стосунків. Натомість старші жінки, переживши кризу 35 років, більше спроможні до побудови цілісної системи взаємодії з чоловіком, встановлення не лише сексуальних, але й емоційних стосунків, внаслідок чого вони менше тривожні та не мають проявів сором'язливості.

Відповідно, результати пілотажного дослідження довели можливість використання методики Айзенка для вивчення сексуальних установок жінок як аспекту їх індивідуального еротичного коду.

Як перспективи подальших досліджень вбачаємо вивчення специфіки вираженості власне типів індивідуальних еротичних кодів жінок та чоловіків, здійснення комплексного емпіричного дослідження аспектів сексуальності представників різної статі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецька О.В. Взаємодія вербальних та невербальних кодів у постмодерністському мультимодальному художньому тексті: когнітивний аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 5–10.
2. Гродь Ж.В., Фурманов И.А. Особенности установок к сексу у девушек и юношей с различной сексуальной ориентацией. *Психология 21 века: психология как наука, искусство и признание*. СПб, 2018. С. 108–116.
3. Гупаловська В.А., Стрілець Н. Психологічні особливості сексуальних установок молоді. *Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10 (91). С. 89–94.
4. Гупаловська В.А. Теорії та моделі сексуальності: чи є місце для духовності? *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2016. Випуск 3. С. 54–64.

5. Дідковська Л.І. Психологічні особливості ставлення до сексу осіб віку ранньої дорослості. *Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.12 (103). С. 72–79.
6. Донець О.І. Сексуальні установки жінок в юнацькому віці. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і Психологія». Педагогічні науки*. 2018. № 2 (16). С. 52–57.
7. Жук І.Л. Трансформація культури статевих стосунків в Україні: досвід міжкультурного порівняльного аналізу: дис. кандидата соціологічних наук: 22.00.04. Київ, 2012. 196 с.
8. Кирилюк О.С. *Універсалии культуры и структура дискурса*. Миф. Одесса, 1996. 147 с.
9. Кони́на М.А. Установки по отношению к сексуальному поведению в молодежной среде. *Психолого-педагогические исследования*. 2018. Том 10. № 4. С. 15–22 doi: 10.17759/psyedu.2018100402
10. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів : ПАІС, 2006. 120 с.
11. Седих К.В., Зозуль Т.В. Типи індивідуального еротичного коду у жінок. *Психологічне консультування і психотерапія*. 2018. Вип. 9. С. 78–85.
12. Тащенко А.Ю. *Культурні коди як засіб соціальної ідентифікації у повсякденних практиках*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук. 22.00.04. Київ, 2016. 216 с.